

Çeviri

**HEIDEGGER FELSEFESİNDE FENOMENOLOJİ,
VARLIKBİLİM VE TARİH***

Calvin O. SCHRAG

Çeviren: Serdar ŞEN**

Özet

Bilindiği gibi, Heidegger'e göre felsefenin birincil görevi Varlığın sesini işitmektir. Çünkü Varlığın anlamı Batı düşüncesinin felsefi geleneği tarafından unutulmuştur. Yalnızca insan Varlık sorusunu sorabilir. Bu olgu yalnızca insanın Varlığın anlamını anlayabileceğini imler. İnsan, içinde zihnin tüm öteki bilişsel yetilerinin işleyebileceği Varlığın bir ön-anlayışına sahiptir. Dolayısıyla, varolmak Varlığa açık olmaktır. İnsan, sayesinde Varlığın sesini işitebileceği bu açıklık içerisinde yaşar. Böylece felsefenin gerçek yöntemi fenomenolojik varlıkbilimdir. Fenomenolojik varlıkbilim, kalkış noktası olarak *Dasein*'in varoluşsal çözümlemesini alır. *Dasein* daha şimdiden dünya içerisinde ve kendini kendi zamansallığı içinde anlar. Geçmiş, şimdi ve gelecek *Dasein*'in zamansallığını oluşturur. Böylece insan Varlığının tarihsel olduğu söylenebilir. Aşağıdaki makale insanın tarihsel karakterini ve onun varoluşsal yapısını inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: *Heidegger, Varlık, Tarih, İnsan Varoluşunun Tarihselliği.*

**PHENOMENOLOGY, ONTOLOGY AND HISTORY IN THE
PHILOSOPHY OF MARTIN HEIDEGGER**

Abstract

As is well known, for Heidegger, it is principal task of philosophy to hear voice of Being. Because, the sense of Being has been forgotten by philosophical tradition of western thought. Only man can ask the question of Being. This fact implicates that only man can understand the sense of Being in which all other cognitive faculty can operate. So, to be is to be open to Being. Man lives in this openness by means of which he can hear voice of Being.

* Çevirisi yapılan bu metnin İngilizcesi için bkz. Calvin O. Schrag, "Phenomenology, Ontology, and History in the Philosophy of Martin Heidegger," *Phenomenology, the Philosophy of Edmund Husserl and Its Interpretation*, Edited by Joseph J. Kockelmans, Anchor Books, Doubleday & Company, Inc. Garden City, New York, 1967.

** Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (logos_kosmos@yahoo.com).

Thus, the true method of philosophy is phenomenological ontology. Phenomenological ontology takes as his point of departure the existential analysis of *Dasein*. *Dasein* is already in the world and understands himself in his temporality. Past, present and future constitute *Dasein*'s temporality. Human Being, thus, can be said to be historical. The article below will examine historical character of *Dasein* and his existential structure.

Key Words: *Heidegger, Being, History, Historicity of human existence.*

Heidegger temel felsefi yapıtı olan *Varlık ve Zaman*'da (*Sein und Zeit*)¹ felsefeyi, insan varlığının (*Dasein*) hermeneutiğini kalkış noktası olarak alan evrensel fenomenolojik varlıkbilim olarak tanımlar. *Dasein*'in bu hermeneutiği, varoluşun tarihsel bir çözümlemesi olarak, tüm felsefi soruşturmanın kılavuz çizgisinin ucunu ondan doğduğu ve ona geri döndüğü noktaya bağlamıştır. Bu pasaj Heidegger felsefesinin doğasının ve görevinin en açık formülasyonudur. Felsefenin görevini belirleyen temel düşünce, Varlık sorunudur. Varlığın yapılarını göstermeye, anlamını açık kılmaya çalışan bir felsefi analizin doğru yöntemi fenomenolojidir. Fenomenolojik yöntemi kullanan böyle bir varlıkbilimsel analizin kalkış noktası hermeneutik ya da varoluşun tarihsel yorumudur.

Varlıkbilimci olarak filozof, kendilerini fenomenlerde açığa vuran varlığın özellik ve evrensel yapılarını göstermeye çalışır. “Varolan (seindes) içindeki Varlığın (sein) ayırıcına varmak ve bu Varlığı açık kılmak varlıkbilimin görevidir. (S.Z.,27). Önsokratik dönemden Hegel'in *Mantık*'ının gelişine dek Varlık sorunu felsefi çabanın doğasını belirlemiştir. Heidegger bu gelenekle kopmaz bir biçimde bağlantılıdır ve onun temsilcileri ile sürekli bir söyleşi içindedir. Onun Batı düşüncesinin büyük metafizikçileri ile söyleşisi *eleştirel* bir söyleşidir, çünkü o çağdaş düşüncede varlıkbilimsel araştırmanın unutulmasına katkıda bulunan bu gelenekte çok şey görür. Ama o, Anaksimondros ve Parmenides ile Platon ve Aristoteles ile Augustinus ve Scotus ile Spinoza ve Hegel ile ortak bir soruyu paylaşır: Varlığın doğası nedir? “Gerçeğin özü” diye yazar Heidegger geç dönem denemelerinin birinde, “Varlık dediğimiz şeyin anlamının açığa çıkarılmasıdır.”²

Varlığın anlamını açığa çıkarmaya çalışan varlıkbilimsel bir analizin doğru yöntemi betimleyici fenomenoloji yöntemidir. Bu nedenle, felsefe doğru bir biçimde, yani fenomenolojik varlıkbilim olarak anlaşılmalıdır. Bu fenomenolojik yöntemin ilke olarak ona yön gösteren bir düzgüsü (maksimi) vardır: ‘verilerin kendilerine’ (Zu den Sachen selbst). Yalnızca bu fenomenolojik formüle katı bir bağlılık yoluyla, der Heidegger, “tüm soyut yapı ve formülasyonların, rastlantısal bulguların, yalnızca görünüşte kanıtlanmış kavramları kabul etmenin, kendilerini sık sık gerçek sorunlar olarak sunan sözde soruları benimsemenin önüne geçebiliriz.” Bir fenomenologun görevi dolaylı deneyim verilerini betimlemek, analiz etmek ve yorumlamaktır. Fenomenolojik yöntem, varlık bilimsel bir yöntem olarak, kendisini hiçbir zaman kökensel verilerden koparamaz. Heidegger, fenomenlerin kendilerine aldırmaıp,

¹ *Sein und Zeit*, 7th ed. (Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1953). Bu yapıt bundan sonraki göndermelerde S.Z. olarak kısaltılacaktır.

² Heidegger, “Vom Wesen der Wahrheit” 3rd ed. (Frankfurt: Vittorio Klostermann, 1954), p.27.

zihinsel ve bilişsel süreçlere odaklanan tüm ussal metafiziksel kurgulamaları ve bilgikuramsal a.priori yapıları, ayırım yapmaksızın, yadsır. Bu noktada, Heidegger, terimin en geniş anlamında, radikal ve tutarlı bir görgücü (empirist)dir. Onun fenomenolojik varlıkbiliminin amacı, insan deneyiminin kökensel verilerine dönmek ve bu verilere, onları oldukları şey kılan kurucu yapıları betimleyerek, kavramsal bir açıklık sağlamaktır. Bu fenomenolojik işlem söz konusu kökensel fenomeni çarpıtan ya da onun kendini göstermesini önleyen tüm olanaklı bilgikuramsal önyargılardan ve a priori sınırlamalardan kurtulmuş olmayı gerektirir. Veriler ya da fenomenler insanın onlara ilişkin mantıksal ve bilgikuramsal teorilerine her zaman önseldir. Fenomenoloğun görevi dolaysızca verilmiş olan verilere tam bir dikkat yöneltmek ve onları betimlemeye, analiz etmeye ve yorumlamaya çalışmaktır.

Fenomenolojinin anlamını açıklamasında Heidegger Greek diline başvurur – bir dil ki özsel olarak felsefidir. Belirtmektedir ki, ancak fenomenoloji terimini oluşturan kurucu öğeler incelendiği ve onun bileşenleri (juxtaposition) açık kılındığı zaman fenomenolojik yöntem doğru olarak anlaşılabilir. Terimin Grekçe etimolojik öğeleri (phainomenon) ve (logos) dur. Fenomenlerin bilimi ya da logosu (Wissenschaft von den Phainomenon) (sz,28) olarak en genel anlamında fenomenoloji bu sözcükler temelinde anlaşılabilir. Grekçe *phainomenon* kendini göstermek anlamına gelen (*phainesthai*) Grekçe fiilinden türemiştir. Buna göre, *phenomenon* kendini gösteren (das Sichzeigende) ya da kendini açığa vuran (das Offenbare) anlamına gelmektedir. *Phenomenon* açık olan ve ışığa getirebilendir. Bu terim ilkin Greklerde tamamıyla (das seiende) “varolan” ile özdeşleştirilmişti. *Phenomenon* kendini olduğu biçimde gösterendir. Bu anlamda anlaşıldığında, terim görünüş (Erscheinung) teriminden açıkça ayırt edilebilir. Fenomen yalnızca görünüş değil, ama daha doğrusu görünen ya da kendini gösterendir. Görünüş (appearances) her zaman belirli fenomenlere gönderimde bulunur. Görünüş birşeyin görünüşüdür, kendini gösteren bir şeyin görünüşü.

Logos kavramı Platon ve Aristoteles tarafından en temel anlamında “konuşma” (Rede) olarak daha önceden kullanılmıştır. “Konuşma” burada onun kök anlamı olan (deloun) olarak, eş deyişle hakkında konuşulanı ya da konuşmanın kendisine yöneldiği şeyi açık kılma olarak anlaşılmalıdır. Heidegger bize, Aristoteles’in konuşmanın bu işlevini daha tam olarak (*apophainesthai*) terimini kullanımında açıkladığını anımsatır. Konuşma olarak logos “görülen şeyi açar” ya da bir şeyi görülmeye bırakır (*apo*) ve konuşmanın “görülür kıldığı” tam olarak fenomen ya da kendini gösterendir.(*phainesthai*). Fenomenoloji, böylece, *apophainesthai* ta *phainomena* olarak, kendini kendisini gösterdiği biçimde göstereni “görünür kılma” ya da açığa çıkarma olarak anlaşılmalıdır. Fenomenolojik yöntemin temel amacı kendilerini gösterdikleri biçimiyle ilk (dolaysız) verilere dönmektir. O fenomenleri verildikleri gibi incelemeyi amaçlar. Zu den Sachen selbst, böylece onun temel ilkesidir.

Fenomenoloji, yukarıdaki gibi anlaşıldığında, ontolojik soruşturmanın konusunu oluşturan şeye, yani Varlığa uygun bir giriş sağlar. Heidegger fenomenolojik yöntemi kullanarak, kendilerini fenomenlerde gösteren varlığın yapılarının tam bir “okuma”sını amaçlar. Varlıkbilim, öyleyse, tam olarak, fenomenolojik varlıkbilim olarak anlaşılır. “*Varlıkbilim ancak fenomenoloji olarak olanaklıdır*. Fenomenlerin

fenomenolojik kavramı varolanın Varlığını, onun anlamını, değişkenlerini ve kökenini göstermeyi amaçlar”. (Sz,35)

Heidegger’de, onun fenomenolojik yöntemi ile ayrılmaz bir biçimde bağlantılı olan ve aynı zamanda radikal ve çarpıcı bir öğretisi olan, ‘yönelimsellik’ (intentionality) öğretisini buluruz. Brentano ve Husserl açıkça bu öğretinin ardağını oluştururlar, ama onun kökleri daha şimdiden ilköğ ve ortaöğ felsefelerinde bulunabilir. Heidegger yönelimselliğin fenomenolojik yöntemin önvarsayımı olduğu görünüşünde Brentano ve Husserl ile aynı düşüncededir. *Ideen* kitabında Husserl yönelimsellik kavramını kendi felsefesinin temel konusu yapar. “ Her edimsel cogito’nun özü onun her zaman bir-şeyin bilinci olmasıdır.”³ Her deneyim birşeyin bilincidir ve böylece bu birşey ile “yönelimsel olarak ilişkili”dir. Yönelimsellik, Husserl’e göre, bilincin temel yapısıdır. Bilinç(noesis) edimi her zaman onun yönelimsel nesnesine(noema) doğru yönelmiştir.⁴ Heidegger onun yönelimsellik konusuna vurgusunda Husserl’i izler, ama Heidegger yönelimselliği, içinde işlevini tam olarak yerine getirebileceği daha kapsayıcı bir yapı olarak görür. Husserl’e göre bilme ediminin ve “bilinen-olarak-şey”in yönelimsel ilişkisi Husserl’in “arı bilinç” dediği temel olarak bilişsel ya da kuramsal bir işlemdir. Onun kalkış noktası yine Kartezyen cogito’dur. Öte yandan, Heidegger için, yönelimsel yapı, yalnızca insanın dünya ile bilişsel ve kuramsal ilişkisi olarak anlaşılan bilinç alanında bulunmaz, ama ayrıca daha şimdiden insanın tüm ön- bilişsel farkındalığında bulunur. İnsan yalnızca algılamada ve yargılamada değil, ama ayrıca gündelik pratik ilgilerinde (Besorgen), kullandığı araç ve aletlerin (zeug) kullanımında ve onun dünyasını paylaşan öteki “kendi”ler ile karşılaşmasında ve onlara karşılık vermesinde de (ki Heidegger buna kişisel kaygı (Fürsorge) der) kendi dünyasına “yönelir”.Tüm bilişsel refleksiyona önsel olan ve insanın daha şimdiden kendisini dünya ile temelden ilişkili olarak anlamasını sağlayan ön- kavramsal bir farkındalık vardır. İnsan varlığı ya da Dasein, içinde deneyimin yönelimsel yapısının daha şimdiden işlediği “Varlık’ın ön- kavramsal bir anlayışı”na (vorbegriffliches seinsverständnis) iyedir.⁵ Dasein ve Dünya ilişkisinin kökensel bağı oluşturduğu ön-kavramsal farkındalık, yaygın olarak ‘ruh durumu’ (stimmung) olarak bilinmektedir. Melankoli, can sıkıntısı, korku, kaygı ve umutsuzluk gibi çeşitli değişikliklerinde (modifications) ruh durumu Dasein’in dünya-içinde-varlık’ının (In-der-Welt-sein) olanaklı kiplerini açığa vurur.⁶ Ruh durumu burada ruhbilimsel bir durum olarak değil,

³ Husserl *Ideen zu einer reinen Phanomenologie und phanomenologischen Philosophie*, Vol. I., p.79 (Husserliana, Vol. III, Haag: Martinus Nijhoff, 1950).

⁴ Duns Scotus’ da kategoriler öğretisi üzerine incelemesinde Heidegger Husserl’in yönelimsellik kavramının daha önce Scotus’un *modi significandi activi* öğretisinde bulunduğunu belirtir. Scotus’a göre, her “modus significandi”inin Husserl’in “noesis”ine karşılık düşen bir etkin ya da öznel yanı ve “noema”ya karşılık düşen edilgin ya da nesnel yanı vardır. Anlamın her kipi yönelimsel bir ilişki içinde olduğu bir nesne ya da özü imler.

⁵ Düşünen egonun koşulu olan “cogito prereflexif” kavramını geliştirirken Sartre ön-bilişsel bir deneyim düzeyine ulaşmaya çalışan benzer bir girişimde bulunur. “Cogito prereflexif” de bilişsel bilginin önceliği terk edilir; dünya daha başlangıçta insanın düşünme-öncesi edimlerinde açığa çıkarılır.

⁶ Heidegger’in analizindeki “dünya-içinde-olma” kavramı iki töz ya da nesne arasında gerçekleşebilen uzamsal bir “içinde-olma” olarak anlaşılır. Dünya Dasein’in içine yerleştirildiği uzamsal bir kab degildir. Dasein’in dünya ile olan ilişkisi kılışsal uğraş ve kişisel meşguliyet ilişkisidir. Dasein’in dünya içinde olduğunu söylemek, onun dünya içinde yaşadığını ve ikamet ettiğini söylemektir. Walter Biemel yerinde

ama yönelimsel bir belirleyici olarak anlaşılmaktadır. Ruh durumu açığa vurur, ortaya çıkarır. Heidegger, örneğin Aristoteles'in korku fenomenini onun Ruhbilim öğretisi yerine *Retorik* (B5 1382 a21) kitabı içinde ele almasını anlamlı bulur. Korku insanın doğal ve toplumsal çevresi ile olan ilişkisinin tarzını ya da kipini açığa vurur. Ruh durumu çeşitli değişikliklerinde, açığa çıkarıcı bir işlev gerçekleştirir. O, dünya içindeki insan varoluşunun boyutlarını açığa çıkarır.

Heidegger'in "Varlık'ın ön-kavramsal anlayışı"na ilişkin yaptığı vurgu, bilgikuramsal öznenin ya da Kartezyen geleneğin formüle ettiği *res cogitans*'ın yalıtımının açık bir yadsınışını oluşturur. Hiçbir zaman, bir dünya olmaksızın verili olan yalıtılmış bir "Ben" yoktur ki böyle bir durumda hem "dışsal" bir dünyanın varoluşunu hem de öznenin kendi varoluşunu açıklayan bir bilgi kuramının formüle edilmesi görevi ile karşı karşıya kalınır.

İnsanın dünyası ile olan ilişkisi kendini daha şimdiden önkavramsal olarak açığa vurur ve bu durum bu bilgikuramsal sorunun doğuşuna önseldir. Heidegger ileri sürmektedir ki, Descartes'in yanlışı onun cogito tarafından varsayılan "*sum*" un anlamını hiçbir zaman açıklamamasıdır. "*cogito sum*" ile Descartes felsefeye yeni ve pekin bir temel sağladığını iddia etmiştir. Onun bu 'radikal' kopuşunun belirsiz bıraktığı şey, *res cogitans*'ın nitelikleri, ya da daha doğrusu, 'sum'un *varlıkbilimsel anlamıdır*". (Sz 24) Heidegger'in Kierkegaard'ın varoluşsal düşünmesine olan belirgin yakınlığı bu noktada açıklık kazanır. Öznellik olarak hakikat öğretisinde, Kierkegaard, sürekli olarak gerçek 'kendi'nin bilişsel 'kendi' değil ama ahlaksal yönüyle varolan 'kendi' olduğunu savunur. "*Bilimsel Olmayan Düşünmenin Tamamlanması*"nda o şöyle yazar: "Bilen tinin varolan bireysel bir tin olduğu ve her insanın kendisi için varolan böyle bir kendilik olduğu benim pek katılamayacağım bir gerçektir; Bunun göz ardı edilmesi birçok karışıklığın sorumlusudur".(p.169) Heidegger, Kierkegaard'a Descartes'i eleştirisinde katılır. En ilk veri, düşünen özne ya da kartezyen *cogito* değil, ama "*sum*" ya da daha şimdiden bir-dünya-içinde-varlık olma anlamında varolma edimidir. Varoluş edimine ve insanın bu varoluşa ilişkin ön-kavramsal farkındalığına öncelik verilmesi, özne-nesne ikiliğinin ve bu ikiliğin gerçekliği nesnelştirmesinin altını oyar. Özne ve nesne arasındaki bir yarılmadan (bölünmeden) önce gelen bir deneyim ya da karşılaşma düzlemi vardır. Özne-nesne ayrımı insanın deneyiminden doğan noetic ya da kuramsal bir ayırımdır ve kendisi insanın en baştaki bir 'dünya-ile-olma' ve 'bir-dünyaya-iyer' olmaya ilişkin farkındalığında temellenir. Bir Dasein- Dünya karşılıklı bağıntısı vardır, ya da daha doğrusu, dünya-içinde-varlık olarak Dasein'in karmaşık ilişkiler ağı vardır ki bu, bilginin doğasına ilişkin her çözümleme ve incelemenin varlıkbilimsel "*prius*"unu oluşturur.

Dasein, bilgikuramsal bir Arşimet noktası değil, ama ön-kuramsal uğraşlarında ve kaygılarında dünya ile yönelimsel olarak ilişkili olan bir varlıktır. İnsanın tüm pratik ve kişisel kaygılarında bir dünya önvarsayıdır. Varolmak kişinin kendini, kaygının (*sorge*) bir ya da birden çok belirişi içinde (örneğin kişinin aletleri yapımında ve

olarak Heidegger'in dünya-içinde-olma kavramını [dünya ile] bir 'yanı başındalık' ve tanıdıklık ilişkisi içinde olma durumu olarak nitelendirir.

kullanışında, tasarılar oluşturmasında ve üstlenmesinde, ya da öteki 'kendi'ler ile karşılaşmasında ve ilgilenmesinde) ilişkili olduğu bir dünyada bulmaktır.

Heidegger'in fenomenolojik varlıkbiliminin ayırt edici özelliği, onun Dasein'in ya da insan varoluşunun bir varlıkbilimi olmasıdır. Böyle olduğu için, kişi haklı olarak ondan bir *varoluşçu* varlıkbilim olarak söz edebilir. Bu varoluşçu varlıkbilimin kalkış noktası tarihsel olarak varolan 'kendi'nin somut deneyimlerinin hermenetüğüdür. Bu Heidegger varlıkbiliminin yalnızca bir "bakış açısı'nın ya da özel bir" görüş noktası'nın açıklaması olduğu anlamına gelmez. Onun felsefi amacı, kendilerini varoluşun edimselleşmesinde gösterdikleri biçimiyle insan varlığının evrensel yapılarını betimlemektir. Varoluşun bir varlıkbiliminin olanağı yadsıyan çağdaşı Karl Jaspers'in tersine, Heidegger varoluşsal gerçeğe ilişkin dizgesel ve birleşik bir perspektif geliştirir.⁷ Dasein, bu varoluşçu varlıkbilimin odak noktası, Heidegger tarafından Varlık'ın kendisinin anlamına ilişkin soruyu aydınlatması gereken "özel bir varlıkbilimsel-varlıksal-varlık" olarak betimlenir.(Sz.37) İnsanın kendisi, onun somut tarihsel varoluşu içinde, Varlığın anlaşılmasına açılan bir giriş kapısı sağlar.⁸

Tarihsel varoluşun kendisi hermeneutik yorumun ve fenomenolojik betimlemenin konusu olur. İnsan silinmez biçimde (indelible) tarihseldir. Tarih onun "doğasının" temel belirleyicisidir (gerçekte, tarih onun "doğasıdır"). "Bu varlık (Dasein) kendinde tarihseldir; böylece, bu varlığın ontolojik olarak aydınlatılması zorunlu bir biçimde 'tarihsel' bir yorum olur".(S.Z.39) Heidegger için, fenomenolojik betimleme kopmaz bir biçimde hermeneutik ya da "tarihsel" yorum ile bağlantılıdır. Betimlenmesi ve analiz edilmesi gereken bir başlangıç noktası olarak varoluş özsel olarak tarihsel bir iradadır ve zamansallık kipinde temellenmiştir. Tarihsel bir varlık olarak insan her zaman geçmişten gelir, geleceği bekler ve şimdi de karar verir. İnsan kendi varoluşunda geçmişin, şimdinin ve geleceğin üzerine "yayılır"(erstreckt). Tarihsellik ve zamansallık onun Varlığının temelini oluşturur.⁹

Tarihsellik üzerine bu betimleme ve vurgusunda Heidegger Dilthey'in Giestesphilosophie'ne ve onun başlattığı tarihsel bilince katılır. Gerçektende, kimi yorumcular Heidegger'in felsefesini özü bakımından Dilthey'in tarihsellik düşüncesinin mantıksal sonuçlarına dek geliştirilmesi olarak anlamışlardır.¹⁰ Heidegger'in ilgisi, Dilthey'de olduğu gibi, somut 'tarihsel olan'a odaklanmıştır.

⁷ Jaspers onun "varoluş açıklaması'nın (existenzerhellung) bir varlıkbilim olarak yorumlanmaması gerektiğinde ısrar eder. Belirtmektedir ki, insanın bir durumdan öteki duruma geçerken uğradığı kaçınılmaz "alabora" [shipwreck] yüzünden varoluşa ilişkin birleştirici bir bakış açısı oluşturmak olanaksızdır.

⁸ Paul Tillich *Dizgesel Tanrıbilim I*'de şunları yazdığına temel olarak benzer bir yaklaşım sergilemektedir: "İnsan kendi dünyasına her bakışında kendisini onun bir parçası olarak onun içinde bulmaktadır. Ama ayrıca anlamaktadır ki o nesnel dünyası içinde bir yabancıdır, onu kavrayabilmek için belirli bir bilimsel çözümleme düzeyinin ötesine geçememektedir. Ve o zaman, o, kendisinin gerçekliğinin daha derin düzeyine açılan kapı olduğu olgusunun, kendi varoluşunda varoluşun kendisine açılan olanaklı biricik girişe iye olduğunun ayırıcısına varır. (University of Chicago Press, 1951), p.62.

⁹ Özellikle bkz. S.Z., part II, chap.V. Heidegger'in zaman görüşü üzerine bir tartışma için okuyucunun John Wild'in şu makalesine bakması salık verilir: "The New Empiricism and Human Time," *Review of Metaphysics*, Vol.VII, 1954.

¹⁰ Bkz. Karl Löwith, Heidegger, *Denker in Dürftiger Zeit* (Frankfurt: S. Fischer Verlag, 1953), p.46.

Ontolojik analiz, ondan doğduğu ve ona geri döndüğü (S.Z.38) Dasein'in tarihselliğinde temellenmiştir. Gerçek tarihten doğar. Varlığın gerçeği, diye yazar Heidegger bir denemesinde, her zaman “kendisini tarihsel oluş süreci içindeki saklanmışlığında açığa vurur”.(s.16) Varlığın gerçeğine ilişkin soru her zaman insan tarihinin içinden sorulur. Daha önceden Kierkegard insanlık durumuna ilişkin derin analizinde her bireyin tarihsel bir bağlam içinde (yaşama) başladığını ve kendisini içinde bulunduğu bu tarihsellik içinden anlamaya çalıştığını söylediğinde bu olguyu belirtmiştir.¹¹ Heidegger Kierkegard tarafından öne sürülen bu düşünceyi geliştirir; varoluşun tarihsel ırası üzerine odaklanır ve bu tarih içinde kendini açığa vuran gerçeği ortaya koymaya çalışır.

Tarihsel varoluştan kalkarak gerçekleri “ele geçirmek” çabası bu tarihsel varoluştaki bulunan ontolojik yapıların gösterilmesi yoluyla ilerler (ki bu yapılar tarihsel varoluşun formel koşulunu sağlar ve onun kavramsal olarak açık kılınmasını olanaklı kılar).

Şimdi, bu ontolojik yapılar nelerdir ve onların niteliği ve konumu nedir?. Heidegger felsefesinde varoluşun temel yapıları ya da evrensel belirleyicileri kaygı (sorge), endişe (angst), ölüme-doğru-varolma (sein-zum-tode), yabancılaşma (entfremdung), suçluluk (schuld), ve tasarlamadır (entschlossenheit). Varoluşun bu yapıları insanın kökensel sonluluğunu tanımlarlar. Heidegger felsefesine ilişkin başka hangi sınıflamalar yapılabilirse yapılsın, onun insan sonluluğunun tutarlı ve eksiksiz bir felsefesi olarak anlaşılması gerekir. Daha önceden Kant'ın insan usunun sonlu ırasına yaptığı vurguda Heidegger sonlu yapıların terimlerinde anlaşılabilir bir ontolojinin doğuşunu görür.¹² Heidegger varoluşun bu yapılarından existentialia (exiztezialen) olarak söz eder. *Existentialia* terimi onun “existential” (das existenzielle) ve “Existentialist” (das existenzial) arasında yaptığı temel ayırmadan doğar. Almanca bir sözlük olan *Existenzillé*'nin özel anlamı *somut varolma edimi*'dir . O, insanın kendisini kendi somut-tarihsel ve ontik durumu içinde anlamasına gönderimde bulunur. Öte yandan, *Existenzial* sözcüğü somut varolma ediminde bulunan evrensel durumlara gönderimde bulunur. O, somut ve ontik olana karşıt olarak, evrensel ve ontolojik olanı gösterir. Bir *existentialist* çözümlene böylece “varoluşun varlıkbilimsel yapılarının kuramsal bir kavrayışı” (S.Z,12) ile uyum içindedir. Bu varlıkbilimsel yapıyı oluşturan öğeler *existentialia* olarak bilinir. *Existentialia* somut varolma ediminin kendisinde içerilen ve varoluşun yapısını oluşturan öğelerdirler. Heidegger'in varlıkbilimsel analizinin kendisini ontik ve somut olandan hiçbir zaman koparmaması gerektiği savı yeterince açıktır. “Existentialist çözümlene en sonunda existential olanda, yani ontik olanda temellenir.” (S.Z,13) *Existentialia* insanın somut deneyiminden öğrenilen ve bu somut deneyimi olduğu şey kılan yapının varlıkbilimsel ögesi olarak anlaşılabilir evrenseldir. Walter Beime'l'in haklı olarak söylediği gibi, Heidegger göre “l'ontologique est précisément ce qui rend possible le ‘concret’” (op.cit.p.90). *Existentialia* somut olanın evrensel koşullarıdır.

¹¹ Kierkegaard, The Concept of Dread, Trans. Walter Lowrie (Princeton University Press, 1946), p.65.

¹² Heidegger, *Kant und das Problem der Metaphysik*, 2nd ed. (Frankfurt: Vittorio Klostermann, 1951), pp.69–74.

Heidegger bu *existentialia*'nin (örneğin töz, nitelik, nicelik ve ilişki vb) geleneksel evrenbilimsel katogorilerden açık ve tutarlı olarak ayırt edilmesi gerektiğini belirtir. *Dasien*'in tarihsel ırası doğanın yorumundan çıkarılmış evrenbilimsel katogorilerin insan varoluşuna uygulanmasına izin vermez. Tarihsel *Dasein* doğanın bir niteliği ya da belirşi olarak değil de kendi tarihi içinde ve kendi tarihi aracılığıyla anlaşılmalıdır. *Existentialia* böylece katogoriler ile karıştırılmamalıdır. Katogoriler bütünüyle insan-dışı varlık kipine (*nigtdaseinsmasiqes*), ama yalnızca bu kipe uygundur " *Dasein*'in analizinden doğan tüm açıklamalar varoluşun yapısından türetilmişlerdir. Çünkü onlar varoluş tarafından belirlenirler, biz *Dasein*'in bu ırasallarına *existentialia* diyoruz. Onların insan-dışı varlıkların katogoriler dediğimiz ırasallarından kesin olarak ayırt edilmesi gerekir". (S.Z.44). Heidegger'in felsefesi tarihsel *Dasein*'a ilişkin herhangi bir doğalcı indirgemeciliğe kararlı bir karşı çıkıştır. İnsan hiçbir zaman katogorileri kullanan bir analiz nesnesi değildir.

Heidegger'e göre, klasik metafizik, *existentialia*'yı katogorilerden ayırmadaki başarısızlığında, insanı yalnızca doğanın bir belirşi ya da genel olarak sonlu bir töz olarak yorumlamıştır. Katogorileri kullanan böyle bir yorumda insan "elönünde – bulunan –varlık" (*varhandensein*) kipine indirgenir ve öteki şeyler arasında bir şey, öteki tözler arasında bir töz, ya da öteki nesnelere arasında bir nesne olur. Ve tamda insanı "insan" kılan kişisel özgürlüğü, yeri doldurulamaz biricikliği, anıları ve geleceği; kısacası, onun tarihselliği yiter. Varoluşun fenomenolojik bir betimlemesi, öyleyse, evrenbilimsel katogorileri kullanmak yerine tarihsel kavramları kullanmayı gerektirir. İnsan kendi-içinde-duran [kapalı] bir töz ya da kendilik değil, ama bir "varolan" varlıktır ("dışa çıkan" [dışa –açık] ya da kendi tarihsel varoluşun olanaklarına tasarlanmış bir varlıktır).¹³ Dolayısıyla, varoluşsal kavramlar Poul Tillich'ini uygun bir deyimle, "çifte gereklilik" dediği şeyi yerine getirirler. Onlar "nesnelleştirmeyen" kavramlardır (insanları şeylere dönüştürmezler), ama aynı zamanda yalnızca "öznel" değildirlir. Onların ruhbilimsel bir ıraları vardır ama varlıkbilimsel bir anlam taşırlar.¹⁴

Existentialia böylece, katogorilerden ayrı olarak, *insan* varoluşunun zorunlu koşulunu sağlayan varlıkbilimsel öğeler olarak görülürler. Bu anlamda onlar, yerinde olarak, *a priori* ve aşkınsal öğeler olarak anlaşılabilir.¹⁵ Heidegger '*a priori*'nin hiçbir yolda anlığın *a priori* yapısını imgelemediğini açık olarak belirtir. Ne de *existentialia* insanın somut tarihsel deneyimine önsel olarak biliniyor olması anlamında '*a priori*'dir; *existentialia* varoluş gerçeğinin koşulu olan kurucu bileşenler olmaları anlamında *a prioridir*. Bu anlamda kişi onların aşkınsal olduklarını da haklı olarak söyleyebilir. Onlar somut varoluşta bulunurlar ve onun varlık koşulunu sağlarlar, ama aynı zamanda somut varoluşun her tikel durumunun ötesinde yatarlar. İnsan varlığının yapılarına ilişkin tüm bilgi, öyleyse, aşkınsal bilgidir. Burada Heidegger'in özellikle Kant ve Husserl tarafından temsil edilen köklü *transzendental* Philosophie geleneği ile olan

¹³ Heidegger insan varoluşunun ayırt edici ırasını göstermek için "Ek-sistenz" "Ecstasis" ve "Entwurf" (projekte etme) terimlerini kullanır. İnsan varoluşu ekstatik ve projekte edicidir. Varolmak "dışa çıkmak" ve kişinin [kendisinin] edimselleştirme olanaklarına projekte edilmiş olması anlamına gelir.

¹⁴ Tillich, "existential Philosophy" *Journal of the History of Ideas*, Vol. L, (1944), p.57.

¹⁵ S.Z., 44,50,53,199: "Phänomenologische Wahrheit (Erschlossenheit von Sein) ist *veritas transcendentalis*," p.38.

ilişkinin görürüz. Heidegger için fenomenoloji, daha önce Husserl için olduğu gibi, hem betimleyici hem de aşkınsaldır. Ama Husserl, bununla birlikte, eidetic indirgemesinde yalnızca bir özsel varlıkbilimi ile ilgilenmiştir ve aşkınsal indirgemesinde olgular dünyasını, onu parantez içine alma yoluyla, askıya almıştır. Heidegger betinlenmesi ve temel varlıkbilimsel bir analizin konusu olması gerekenin tamda bu parantez içine alınmış “olgusal” varoluş dünyası olduğunda dindirir. Husserl’in fenomenolojisi bir “özler bilimi” ne (wesenswissenschaft) yönelmiştir; Heidegger’in fenomenolojisi varoluşun temel varlıkbilimidir (existenzialontologie). Yine de görmüştük ki Heidegger’in görevi varoluşun yapısında bulunan evrensel ve aşkınsal öğeleri betimlemektir. O zaman bu varlıkbilimsel öğeler ya da existentialia Husserl’in wesenwissenschaft’ın evrensel özlerinden ve genel olarak özcü felsefeden nasıl ayrılacaktır?. Her şeyden önce, belirtilmelidir ki onlar insan varoluşunun kendilerine özgü belirleyicileri olmaları ve bu varlık kipine ama yalnızca bu varlık kipine uygulanabilir olmaları bakımından özcü felsefenin özlerinden ayrılırlar. Ama onlar özlerden başka bir anlamda da ayrılırlar. Özler gibi onlarda evrenseldirler, ama onlar *edimselleşme sürecinin kendisinde bulunan* evrenseldirler. Özlerin potansiyel olmalarına, eş deyişle edimsel olabilen ya da olmayabilen evrensel yapılar olmalarına karşılık, existentialia varoluşun somut edimselleşmesine katılır ve bu edimsellik içinde gerçekleşir. Existentialia’nın bir örneği olan kaygı insanın somut deneyimini oluşturan kendini edimselleştirme içinde bulunan bir öğedir. İnsan kendini ontik olarak ve somut varoluşunda kendi Varlığı ile ilgilenen ve kendi Varlığı için kaygı duyan bir varlık olarak anlar. Alet ya da eşyaları kullanırken insan kendisini çevresel dünyası (umwelt) ile pratik kaygı (besorgen) kipi içinde ve toplumsal dünyası (mitwelt) ile kişisel kaygı (fürsorge) içinde bulur. İnsan somut varoluşuna ilişkin bu analiz ve betimlemede kaygı-yapısı insan varoluşunun temel bir varlıkbilimsel belirleyicisi olarak ortaya çıkar. Kaygı, kendini edimselleştirmenin yapısı içinde bulunan evrensel ve aşkınsal bir öğedir ve bu edimselleşmenin olduğu gibi olmasını sağlar ve onun anlaşılmasına açıklık kazandırır.¹⁶

Heidegger’in fenomenolojik varlıkbilimi, öyleyse, varoluşun edimselleşmesi içinde bulunan evrensel yapıların bir betimlemesi olarak anlaşılmalıdır. Bu varoluş tarihseldir, zamansallık kipinde temellenmiştir. Fenomenolojik betimleme böylece hermeneutikten ya da “tarihsel” yorumdan kaynaklanır. Belirtilebilir ki, tarihsel olan üzerine vurgusunda Heidegger Dilthey’in tarihsel düşünmesini onaylamış, ama Dilthey’in tarihsel Erlebnis kavramına varlıkbilimsel bir yapı kazandırmış ve böylece Dilthey’in üstesinden gelmeyi hiçbir zaman başaramadığı tarihsel göreliliği aşmıştır.¹⁷ Burada altı çizilmesi gereken nokta, Heidegger’in, yalnızca tarihsel olanı doğal olana

¹⁶ Heidegger’in varlıkbilimindeki kaygı-yapısı üç yapısal kipi (moment) olan olguluk (Faktizitat), varoluşsallık (Existenzialitat) ve düşmüşlüğü (Verfallenheit) biraradığından oluşur.; bu üç kipi sırasıyla geçmiş, gelecek ve şimdinin zamansal modlarında kök bulurlar. Olguluk, insanın konumsallığına, onun dünyaya fırlatılmış olmasının verili karakterini, kendi geçmişinin kararları ve etkileri tarafından daha şimdiden şekillenmiş olmasını tanımlar. Varoluşsallık insanı kendi gelecek olanaklarına projekte edilmiş olarak ve kendine doğru varoluşu olarak karakterize eder. Düşmüşlük insanın kendini şimdiki uğraşları içinde yitirliğini tanımlar.

¹⁷ Dilthey’in özellikle şu çalışmasına bkz. Die geistige Welt: Einleitung in die Philosophie des Lebens (Gesammelte Schriften Vol. V; Leipzig: Verlag von B.G. Teubner, 1924).

indirgeme pahasına göreliliğin üstesinden gelebilen evrenbilimsel kategorilere başvurma yerine *tarihsel olanın kendisinin* bir analizi ve betimlemesi aracılığı ile tarihsel göreliliğin üstesinden gelmeye çalıştığıdır. Tarihsel Dasein Heidegger'e göre, doğa *aracılığı* ile değil tarih *aracılığı* ile anlaşılır. Tarihsel göreliliğin üstesinden insanın somut, tarihsel ve yaşam deneyiminin temelini oluşturan evrensel koşulların gösterilmesi yoluyla gelinir. Heidegger'in aynı yolda Kierkegaard'ın insan öznelliği kavramına varlıkbilimsel bir temel sağladığı söylenebilir.

Böyle bir öznellik varlıkbilimi daha önce Kierkegaard'ın etik-dinsel kavramlarında imlenmişti. Onun birincil amacı somut etik ve dinsel karşılaşmalarındaki insan öznelliğini açık kılmaktı, ama bu somut karşılaşmaları betimlenmelerinde o bu öznelliğin temelini oluşturan yapısal belirleyicileri daha şimdiden göstermişti. Kierkegaard'ın ciltler dolusu yazılarındaki betimlemelerin, onun kişisel yaşamının özel ve ileneksely ayrıntılarının betimlemeleri olduğu pek söylenemez. Onlar daha şimdiden insanlık durumunu aydınlatmak için varolmanın ne anlama geldiği sorusunun dizgesel olarak izini süren bir yöntem ve yaklaşım önerirler. Kendisi aracılığı ile varoluşun yapısal belirleyicilerinin dizgesel bir betimine ulaşabileceğimiz apaçık bir fenomenolojik yöntem ortaya koymak Heidegger felsefesinin görevi idi. O, insan varoluşunun yalnızca bilinemeyen ve sürekliliği olmayan bir yaşanmış deneyimler ardışıklığı olmadığını, ama tarihsel bir varlık olarak ona tarihsel özgürlüğünün koşulunu sağlayan varlıkbilimsel yapılarda temellendiğini göstermeye çabalamıştır.

Heidegger bu pek istekli çabasında başarılı olmuş mudur? Heidegger felsefesinin insan varoluşunun son derece derin bir araştırmasını içeren bir analiz sunduğundan kuşku duyulamaz. Yine de, onun varoluşçu "dizge"sinde daha öte açıklama ve değerlendirme gerektiren birkaç önemli nokta vardır. Bu satırların yazarının Heidegger'in önüne koyulması gerektiğine inandığı en azından iki önemli sorun vardır. Sorulardan biri onun felsefi yöntemi içinde fenomenolojik betimlemenin ve hermeneutik anlamamanın rolü ile ilgilidir, öteki soru ise onun tarihi kişisel deneyimin bir kipine indirgeme eğilimi ile ilgilidir.

Heidegger bilimsel yönelimli fenomenolojik betimlemeyi hermeneutik ile ya da varoluşun tarihsel yorumu ile birleştirme girişiminde başarılı olmuş mudur? Onların, son çözümlemede, onun felsefesindeki rolleri nedir? Onlar nerede karşılaşırlar –eğer gerçekten hiç karşılaşıyorlar ise. Bu sorunun olanaklı bir yanıtı fenomenolojik betimlemenin gerecini hermeneutik betimlemenin sağladığını ileri sürmektir. Fenomenolog olarak filozof kendisinin kendisini tarihsel olarak anlamasında ona verilen şeyleri betimler. Ve öyle görünüyor ki, Heidegger'in söylediği budur. Ama bu, çözdüğünden daha fazla sorun doğurmaktadır. Eğer herhangi bir fenomenolojik betimlemeden önce gelen bir kendini- anlama var ise bu kendini-anlama verildikleri *biçimiyle* fenomenlerin yapılarının herhangi yalın bir "okunma"larına engel oluşturmaz mı? Şimdi, Heidegger, fenomenlerin herhangi bir örtük anlama içermeyen bir betiminin olduğunu ileri sürmek istemiyor olabilir, ama yine de onun felsefesinde açık olmayan nokta bu anlamamanın onun fenomenolojik yönteminde oynadığı özel roldür. Anlama, tarihsel ırası sayesinde, hiçbir zaman kendi yönelimsel nesnesini yalnızca "kavrayan" tam anlamıyla kuramsal ya da ussal bir işlem değildir. O her zaman belirli bir anlamda kılışsal ve [kendini] yansıtıcı (projective) dir; kendi nesnesini onu bilme

süreci içinde “biçimlendirir”. Bu nedenle öyle görünüyor ki, bilme sürecindeki herhangi bir *a priori yapıyı* yadsıyışında direktmesine karşın Heidegger, anlama yetisinin kategorilerinin deneyimde verilen verileri biçimlendirdiğini ileri süren Kantçı düşünce çizgisi içinde kalır. Ama böyle bir görüşün sonuçları Fribourg’lu filozofun hiç hoşuna gitmeyecektir. Çünkü bu ‘existentialia’ nın ya da *Dasein*’in evrensel yapılarının fenomenlerden “okudukları” yerine, fenomenlere “yanstıldıkları” anlamına gelecektir ve Heidegger fenomenoloğun görevinin kendilerini fenomenlerde açığa vurdukları biçimiyle varoluşun yapılarının üstlerindeki “örtüyü kaldırmak” olduğu savında yeterince açık ve anlaşılırdır. Burada o zaman Heidegger’in bilimsel betimlemeye vurgu yapan fenomenolojik yönünü görürüz. Ama bu fenomenolojik yan onun derin tarihsel düşünme tarzından doğan hermeneutik yorum yöntemi ile hiçbir zaman başarılı bir biçimde birleştirilmiş değildir.

Sorulması gereken ikinci soru Heidegger’in tarihsel olanın kendisine ilişkin yorumu ve analizi ile ilgilidir. Henüz kapsamlı bir tarih felsefesi yazmamış-ve beklide hiçbir zaman yazmayacak-olsa da, *Varlık ve Zaman* ‘daki tartışmasında tarihsel olanın alanına haklı görülemeyecek bir sınırlama getirir. Heidegger için tarih, son çözümlemede, insan var oluşunun kendisinin bir kipi olur. Onun ilgisinin konusu geçmişi anımsayan, geleceği bekleyen ve şimdi de karar veren tarihsel *Dasein*’dir. Tarih zamansallığın kipleri üzerine bu kişisel “yayılmışlık” olarak anlaşılmaktadır. Ama tarih ayrıca *çinde* kişisel, tarihsel *Dasein*’in kendini tanımladığı ve kendi anlamını aradığı-geçmiş, şimdi ve gelecekteki-toplumsal ya da kişiler-*arası* bağlam da değil midir? Heidegger, çoğu varoluşçu düşünürün yaptığı gibi, iye oldukları ortak toplumsal belleğin tarihin kendisini oluşturduğu kendiler topluluğuna kayıtsız kalır. Hiç kuşkusuz, Heidegger’e göre, dünya-çinde –olmak her zaman ötekiler-ile-olmaktır, ama kendi kişisel varoluşu için bu toplumsal dünyanın anlamını belirleyen kökensel olarak yalıtılmış *Dasein*’dir. Tarihsel anlamın bağlamı bir kendiler topluluğunun birbirine bağlı deneyim ve uslamalarından değil, kendi sahici (otantik) varoluşu için kaygı duyan yalnız(solitary) bir *Dasein*’in bireysel tasarılarından doğar. Heidegger gerçekte kişisel tarih fenomenini ciddiye aldı ve tarihin tam olarak tarihsel olanın kendisi aracılığı ile anlaşılması gerektiğini gösterdi. Ama tarihi kişisel varoluşun bir-kişine sınırlamakla o anımsayan kendilerin tarihsel topluluğunu kurban etmiştir ki verilenin kendilerinden kaynaklanma savında bulunan bir *Dasein*-varlıkbilimine bağlamsal yapı sağlayabilecek olan yalnızca bu anımsayan kendilerinin tarihsel topluluğudur.